

III.

Употреба мањинског
језика – домаћа регулатива
односно пракса
и међународни стандард

Употреба језика мањина у законској регулативи Србије

I

Сматрајући, између осталог, да плуралистичко и истински демократско друштво треба да поштује не само етнички, културни, лингвистички и верски идентитет сваког припадника националне мањине, већ и да ствара одговарајуће услове који му омогућују да изрази, очува и развије тај идентитет и одлучно да дефинишу принципе које треба поштовати и обавезе које из њих проистичу, како би се осигурала ефикасна заштита националних мањина и права и слободе националних мањина, у оквиру владавине права, поштујући територијални интегритет и национални суверенитет државе, државе чланице Савета Европе усвојиле су на састанку Комитета министара Савета Европе, 10. новембра 1994. године: „Оквирну конвенцију за заштиту националних мањина”. Овој конвенцији приступиле су и друге земље ратификацијом, прихватањем, одобравањем или приступањем.

Решена да спроведе принципе изнете у Оквирној конвенцији кроз национално законодавство и одговарајућу владину политику и наша земља се обавезала да ствара потребне услове како би припадници националних мањина очували и развили своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета – религију, традицију, културно наслеђе и језик. Тако је наша држава Конвенцију ратификовала и донела Закон о потврђивању Оквирне конвенције за заштиту националних мањина из 1998. године.

II

Принцип слободе употребе свог језика и писма, право је које се јамчи Уставом Републике Србије свим њеним грађанима, а ово питање уређено је и одређеним бројем правних прописа, пре свега Законом о службеној употреби језика и писама.

Овај закон, како му и сам назив говори, непосредно се односи на службену употребу језика и писама, а донет је пре 15 година и још увек је на снази. Закон уређује службену употребу језика и писама у оквиру 31-ог члана. При томе су, након уводних општих одредби, регулисана питања службене употребе латиничног писма, службене употребе језика и писама националних мањина, а такође питања средстава за спровођење Закона, надзора над спровођењем Закона, чему су додате казнене и прелазне и завршне одредбе.

Конкретно, бавећи се регулисањем питања службене употребе језика и писама националних мањина, Закон признаје право припадника националних мањина да се на свом језику обраћају државним органима, односно право на истицање назива места, улица и слично и на мањинском језику. Такође, уз то предвиђен је читав низ других изузетно важних облика службене употребе језика националних мањина. Тако се на подручјима у којима су у службеној употреби језик и писма националне мањине (што се утврђује статутом општине, односно аутономне покрајине) омогућава вођење управног, кривичног, парничног и другог поступка за остваривање и заштиту права, дужности и одговорности грађана, вођење прописаних евиденција од стране општинских органа и организација које врше јавна овлашћења на територији општине, издавање јавних исправа, као и других исправа које су од интереса за остваривање законом утврђених права грађана, објављивање јавних позива, обавештења и упозорења за јавност и др.

Закон не само да прецизира разне важне облике службене употребе језика и писама припадника националне мањине на подручјима у којима је та употреба утврђена одговарајућим статутом, већ јамчи и изван тих подручја право припадника националне мањине да користи свој језик у комуникацији са државним органима, што укључује и право да се од државних органа добије и одговор на језику националне мањине. У истом духу предвиђено је да се на подручјима у којима није у службеној употреби језик припадника националне мањине, изјаве странака, сведока, вештака и других лица која учествују у поступку дате, односно узете на записник на српском језику, преводе на језик те мањине на њихов захтев.

III

Усклађујући своје законодавство са принципима усвојеним Оквирном конвенцијом за заштиту националних мањина, донет је и Закон о заштити права и слобода националних мањина. Овај закон у делу „Права на очување посебности” уређује право на слободан избор и коришћење личног

имена, право на употребу матерњег језика и службену употребу језика и писама припадника националне мањине.

Исто тако, велики број прописа из различитих области уређује питања службене употребе језика и писама националне мањине.

Тако новим Породичним законом уређује се питање избора и коришћења личног имена припадника националних мањина и њихове деце према коме родитељи имају право да се име детета упише у матичну књигу рођених на матерњем језику и писму једног или оба родитеља. Законом о општем управном поступку као једно од основних начела управног поступка утврђује се употреба језика и писама у поступку, чиме се гарантује да ће учесници тог поступка најбоље изразити своје захтеве и интересе. Законом о печату државних и других органа, уређује се да се текст печата може исписивати и на језику националне мањине. Према Закону о избору народних посланика, у општинама где су у службеној употреби језици националних мањина гласачки листићи се штампају и на тим језицима. Оваквих примера свакако је много више од броја који можемо изнети овом приликом.

IV

Ипак треба истаћи да службену употребу језика и писама националних мањина, иако се ради о пословима државне управе не уређују само прописи на републичком нивоу.

Законом о утврђивању одређених надлежности Аутономне Покрајине Војводине (Омнибус) ближе су одређене надлежности аутономне покрајине у области службене употребе језика и писама. Законом је уређено да аутономна покрајина, преко својих органа, у складу са законом којим се уређује службена употреба језика и писама, ближе уређује службену употребу језика и писама националних мањина на територији аутономне покрајине и врши надзор над применом закона. Ове послове аутономна покрајина врши као поверене.

На основу овог закона, као и Закона о заштити права и слобода националних мањина, донета је Одлука о ближем уређењу појединих питања службене употребе језика и писама националних мањина на територији АП Војводине којом се ближе уређују поједина питања из ове области на територији те покрајине, а нарочито: начин остваривања службене употребе језика и писама националних мањина у раду органа покрајине, органа и организација јединица локалне самоуправе, организационим јединицама органа државне управе, јавним предузећима, установама и службама осно-

ваним за целу територију Републике Србије, као и за подручне јединице локалне самоуправе, право на употребу личног имена припадника националних мањина, као и на издавање јавних исправа и других исправа које су од интереса за остваривање законом утврђених права грађана, употреба језика у области привреде и услуга, исписивање назива места, других географских назива, назива тргова и улица, назива органа, организација и фирми, објављивање јавних позива, обавештења и упозорења за јавност, као и исписивање других јавних натписа, услови за увођење службене употребе језика и писама националних мањина у јединицама локалне самоуправе, подношењу Скупштини АП Војводине извештаја о остваривању права на службену употребу језика и писама националних мањина, као и друга питања.

И пре доношења овог закона и давања одређених овлашћења АП Војводини, као и наведене одлуке којом су ближе уређена поједина питања службене употребе језика и писама националних мањина, Скупштина АП Војводине на основу одредби свога статута које уређују службену употребу језика и писама, доносила је акта која се односе на ову област. Илустративно наводимо пример Одлуке о вишејезичким обрасцима извода из матичних књига и о начину уписа у исте.

V

Оцењујући нашу регулативу у области службене употребе језика и писама можемо истаћи да је она на завидном нивоу. Ово тим пре што је наша земља међу првима у региону, али и шире, посебним законом уредила ову важну и осетљиву проблематику.

Ако се, међутим, анализирају конкретна решења, може се рећи да су углавном квалитетна и у складу са међународно-правним стандардима, али објективно гледано она садрже и извесне недостатке које су једнако производ времена у коме је закон донет, промењених околности – нове реалности у којој би овај закон требало да се примењује и његове досадашње примене у пракси.

Све ово указује да има разлога који намећу потребу да се Закон боље уреди, или чак донесе нови закон, са новим, јасним и прецизним решењима.

То би свакако требало учинити, темељно узимајући у обзир потребе савремене Србије, захтеве припадника националних мањина и искуства других земаља уз уважавање свих међународно преузетих обавеза.

Предстојеће редифинисање правног поретка Србије као државно-правног следбеника државне заједнице СЦГ које ће након јучерашњих

коначних резултата референдума у Црној Гори у наредном периоду бити неминовно, добра је прилика да се прописи који регулишу, не само питање употребе језика припадника националних мањина, већ и читаве области права националних мањина, додатно осавремене и пре свега међусобно потпуно ускладе, како у пракси више не би било никакве недоумице у погледу њихове примене.

Нови Устав – представља, између осталог, и праву прилику за афирмацију Србије као демократске државе која у потпуности има слуха за потребе и права припадника многобројних мањинских етничких заједница који живе код нас и са нама у Србији.

Доношење новог Устава је пред нама и оно зависи искључиво од свести и одговорности свих релевантних политичких чинилаца у нашој држави. Доношење новог Устава Србије је прилика коју не смемо пропустити, не само због европске перспективе наше државе која нам се тиме додатно отвара, већ пре свега због нас самих и будућности наше деце, која захтева да се учимо на примерима из нашег ближег и даљег богатог историјског наслеђа, али и да морамо тежити искључиво ка онима, који су у односу на нас у овом тренутку савременије уређени и развијенији. Дакле, прилика је пред свима нама и не смемо је пропустити!

Војводина као вишејезична средина – стање у ОСНОВНИМ ШКОЛАМА

Војводина представља јединствени простор у Европи управо по томе што се у њој вековима међусобно прожимају различите културе, језици и постоји дуга традиција суживота људи различитог етничког порекла, националности и вере.

У 39 општина од укупно 45 на територији Војводине, предвиђена је службена употреба језика појединих националних мањина. Основно образовање и васпитање се реализује у 344 редовне основне школе и 224 издвојених одељења, на српском наставном језику и на једном од пет језика националних мањина (мађарском, словачком, румунском, русинском и хрватском језику). Иако се настава реализује на укупно шест наставних језика, наше основне школе похађају ученици припадници преко 14 националних мањина. Ниједна основна школа није хомогена, када је реч о националној припадности. Ова различитост, која сведочи о богатству истовремено представља и велику одговорност за просветне раднике, који, у складу са чл. 3, који регулише циљеве и задатке образовања и васпитања, Закона о основама система образовања и васпитања ("Сл. гласник РС" бр. 62/03, 58/04 и 64/04) треба да својим радом утичу на „развијање свести о државној и националној припадности, неговање српске традиције и културе, као и традиције и културе националних мањина, развијање код деце и ученика радозналости и отворености за културе традиционалних цркава и верских заједница, као и етничке и верске толеранције, јачање поверења међу децом и ученицима и спречавање понашања која нарушавају остваривање права на различитост”.

Број школа у којима се настава реализује на два или чак три наставна језика није занемарљив (у 92 школе настава се реализује на два наставна језика, а у 6 на три наставна језика, од укупног броја редовних основних школа дакле у 98 – 28,49%). Тако се настава на мађарском наставном језику

реализује у 78 основних школа и 39 издвојених одељења у 27 општина, на словачком наставном језику у 18 основних школа и 2 издвојена одељења у 13 општина, на румунском наставном језику у 18 основних школа и 14 издвојених одељења у 9 општина, на русинском наставном језику у 3 основне школе у 3 општине и на хрватском наставном језику у 5 основних школа и 2 издвојена одељења у 1 општини.

Ови подаци сведоче о томе да се деца, припадници различитих националних мањина, без обзира да ли наставу похађају на свом матерњем или српском језику, налазе у истом школском простору, у истим временским интервалима, реализују исте циљеве и задатке, укључују у исте акције. За очекивати је да они у правом смислу те речи живе и уче „једни са другима”, а не „једни поред других”. На жалост у пракси то није увек случај. Не само на настави, који свако похађа на језику за који се определио, врло често се у школама уочава да се деца на одморима не играју заједно, да се у школама организују одвојене групе слободних активности, одвојено организују екскурзије.

Један од битних узрока сигурно је непознавање и неразумевање другог језика, било да је реч о ученику било да је реч о наставнику. Служити се са више језика јесте циљ и неопходност, не само на територији Војводине, већ и услов за улазак и укључивање у ширу европску регију.

Чињеница је да ученици, припадници националних мањина, који наставу похађају на матерњем језику, имају као обавезан наставни предмет српски језик, као нематерњи језик у основној и средњој школи.

Ученици, припадници националних мањина, који наставу похађају на српском језику имају могућност да изучавају свој матерњи језик, у виду изборног наставног предмета, тзв. матерњег језика са елементима националне културе. У основним школама на територији АП Војводине ова настава се организује за укупно 9 језика (мађарски, словачки, румунски, русински, хрватски, украјински, ромски, македонски и бугарски језик). Иако, мали број, за ову наставу се опредељују и неки ученици, који се нису изјаснили као припадници те националне мањине.

Наставни предмет Језик друштвене средине, који је као такав постојао у нашим основним школама, у којима су припадници већинског становништва били у мањини, више није предвиђен наставним планом основне школе. Међутим, у појединим срединама поново се указује на потребу увођења и овог наставног предмета, који би се налазио у статусу изборног предмета, паралелно са матерњим језиком са елементима националне културе.

Питање узајамног изучавања – учења језика није формалног карактера, посебно када се зна да је управо језик тај, који спаја или раздваја људе.

Када се томе дода општа несигурност, неповерење, предрасуде и стереотипи, који су присутни у свакодневном животу, логична последица је раздвајање и окупљање деце у оквиру своје групе.

Значај равноправне употребе различитих језика допринеће развоју билингвизма који је присутан у вишејезичним срединама и код деце из мешовитих бракова, како не би долазило до двоструке полујезичности, код ученика који преласком са једног на други степен образовања мењају и наставни језик, као и развоју сопственог националног идентитета и толеранције на различитост.

ТОЛЕРАНЦИЈА

Незаобилазан термин у контексту суживота људи припадника различитих националности и националних мањина је и толеранција – толеранција на различитост, о којој се, према нашем мишљењу говори и пише веома често, а неретко и злоупотребљава у свакодневном говору, а да се при том не познаје и не разуме њено основно значење. За највећи део популације толеранција се изједначава са појмом „трпљења” односно невољног прихватања свега што је различито, док за друге, толеранција представља безусловно прихватање и уважавање сваке различитости, па чак и оне која угрожава постојање другог.

Ако толеранцију схватимо као разумевање, поштовање и уважавање разлика, позитивне ставове који садрже афирмативна знања о објекту става, уз које се везују емоције пријатности, као и способност и спремност за емпатију, одсуство предрасуда, дискриминације, као и склоност да се мањинске групе прихватају на блиској социјалној удаљености (Мићевић, 2005) није неопходно посебно наглашавати зашто говоримо о њој.

ОСНОВНА ШКОЛА ДАНАС

Наша основна школа налази се у процесу сталног преображавања и прогресивног мењања с крајњим циљем да постане педагошки максимално ефикасна и да у данашњим условима социјалних разлика делује као организован друштвени катализатор за превазилажење тешкоћа у тој области.

Основна школа је обавезна за целу популацију узраста од 7 до 15 година и неселективна је. Сви ученици се образују и васпитавају по истом наставном плану и програму и приближно истим условима, а на сличан начин су сви и припремљени за почетак основног образовања и васпитања у породици и предшколским установама. Без обзира на сву различитост

и специфичност сваког појединог детета, сва деца имају исту потребу – да буду успешна и прихваћена.

Законом је између осталог, прописана „доступност образовања за све, могућност за образовање под једнаким условима и на економски недовољно развијеним подручјима, као и у социјално, односно културно мање подстицајним срединама, квалитетно образовање и васпитање које осигурава стицање језичке, математичке, научне, уметничке, културне, здравствене, еколошке и информатичке писмености, неопходне за живот у савременом и сложеном друштву, образовање и васпитање које одговара степену развоја и узрасту детета, односно ученика, подстицање које одговара степену развоја и узрасту детета, односно ученика, подстицање ученика за стицање што вишег нивоа образовања и што већег укључења у процес доживотног учења” (чл. 2 Закона о основама система образовања и васпитања).

ПРОБЛЕМИ У НАСТАВИ НА ЈЕЗИЦИМА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

- Неуједначени број ученика у одељењима која наставу похађају на једном од језика националне мањине.

Број одељења са мање од 15 ученика

Језик	бр. школа	бр. издв. одељења
Мађарски језик	18	25
Словачки језик	1	1
Румунски језик	9	13
Хрватски језик	2	2
Укупно:	30	41

- Недостатак наставног кадра за рад на језицима националних мањина.
- Недостатак уџбеника, наставних средстава и приручника за наставнике за рад у овим одељењима.

МРЕЖА ПОДРШКЕ

1. Наставни план и програм
2. Уџбеници

3. Компетентан наставни кадар
4. Превод тестова за такмичења, школске документације
5. Превод приручника за Грађанско васпитање
6. Подршка појединачним пројектима

НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ

- Покренути иницијативу да се наставни предмет Језик друштвене средине поново уведе у наставни план као изборни наставни предмет за основне и средње школе.
- Израдити наставне програме за све језике националних мањина, за све разреде основне и средње школе, који би морали бити довољно флексибилни за прилагођавање конкретним потребама сваке средине, јер је степен предзнања и познавања језика од стране ученика изузетно шаролик.
- Обезбедити финансирање, компетентне наставне кадрове, предвидети могућност рада и ван школе на реализацији ових наставних програма, уз додатну материјалну и другу врсту подршке, за очекивати је, да би се већи број ученика, посебно у средњим школама определио да се упозна и научи поред свог матерњег језика (српског) и језик друштвене средине, или један од језика националних мањина.
- ПСОК ће и даље радити на изради наставних програма на матерњи језик и матерњи језик са елементима националне културе.
- Иницирати израду делова – допуна наставних програма за одговарајуће наставне предмете од интереса за националну мањину (историја, географија, музичка култура, ликовна култура).

УДЖБЕНИЦИ

Неопходно је поједноставити и убрзати процедуру:

- одобравања уџбеника, наставних средстава и методичких приручника за наставнике, из матичних земаља (за основне и средње школе, посебно средње стручне школе),
- одобравања превода постојећих уџбеника, који нису у категорији уџбеника за језик, нити за наставни предмет од посебног интереса за националну мањину (на пример: математика, физика...),

- одобравања оригиналних уџбеника, радних листова, стручних терминолошких речника, на језицима националних мањина, за наставне предмете који нису у групи наставних предмета од интереса за националну мањину и нису добијени по позиву аутора и имају сопственог издавача,
- одобравања игровних листова и свесака, на језицима националних мањина, за коришћење у предшколским установама.

Одобрени уџбеници, радне свеске, приручници на језицима националних мањина од стране ПСОК-а (период 2003. до маја 2006. године)

Језик	предш. восп. обр. рад	основна школа	средња школа	укупно
Мађарски језик		17	2	19
	3 (у току)	3 (у току)		6
Словачки језик	–	14	3	17
		1 (у току)		1
Русински језик	–	11	–	11
Румунски језик	–	6	–	6
		1 (у току)		1
Хрватски језик		–	–	
	3 (у току)			3
Укупно:		48	5	53
	6	5		11

НАСТАВНИ КАДАР

- Омогућавање и подстицање стручног усавршавања за постојећи кадар, који ради у вишејезичним школама у области функционалне језичке компетенције на одговарајућем језику.
- У оквиру базичног образовања за будући наставни кадар обезбедити лекторат.
- Мотивисати и стимулисати младе да се одреде за рад у просвети и на матерњем језику (стипендије, кредити, смештај у студентском дому, одлазак на усавршавање знања језика у матичну земљу).
- Развијање личних потенцијала и способности наставника када је у питању мултикултуралност, толеранција на различитост и заједнички живот.

ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ ТЕСТОВА ЗА ТАКМИЧЕЊЕ НА ЈЕЗИЦИМА НАЦИОНАЛНИХ МАЂИНА

- Од школске 2004/2005. године ПСОК организује превођење тестова за такмичења од општинских до републичког нивоа (шк. 2004/05. године издвојено око 270.000,00 динара на име превода тестова за наставне предмете историја, биологија, хемија, географија, за школску 2005/06. годину биће преко 400.000,00 динара).
- Проблеми – још се не преводе тестови за све наставне предмете (математика, физика).
- Потребно је обезбедити благовремено тестове, јер се дешава да преводиоци имају дан-два времена за превод 7–8 тестова.

ПРЕВОД ШКОЛСКЕ ДОКУМЕНТАЦИЈЕ

- У сарадњи са МПС РС били су преведени обрасци за школску документацију, сведочанства и дипломе, ђачке књижице.

ПРЕВОД ПРИРУЧНИКА ЗА ГРАЂАНСКО ВАСПИТАЊЕ

- У сарадњи са МПС РС организовано је превођење приручника за Грађанско васпитање и тај процес је у току.

ПОДРШКА ПСОК-А КВАЛИТЕТНИЈЕМ ОБРАЗОВАЊУ НАЦИОНАЛНИХ МАЂИНА

- Увођење наставе на хрватском језику (у основној школи од школске 2002/03. године).
- Подршка реализацији наставе матерњег језика са елементима националне културе у школама у којима се није до сада реализовала, посебно у средњим школама.
- Оснивање две средње школе за талентоване ученике на мађарском језику (друштвене науке, природно-математичке науке).
- Скупштина АП Војводине донела је Одлуку о полагању класификационог испита, пријемног односно испита за проверу склоности и способности на језицима народности ("Сл. лист АПВ" 5/2001) за будуће студенте.

- Потписан је Протокол о сарадњи у реализацији програма извођења наставе на језицима националних мањина, са Универзитетом у Новом Саду (2005. године).
- Обезбеђена су средства за одборе за образовање при националним саветима за набавку уџбеника, приручника, речника, енциклопедија на језицима националних мањина (децембар 2005. године).
- Подршка појединачним пројектима школа, националних савета, НВО.
- Иницијатива за оснивањем Истраживачке станице за рад са талентованим ученицима, где би један од циљева и био рад на развијању интеркултуралности и толеранције на различитост.
- Иницијатива за формирањем методичких центара за образовање и стручно усавршавање просветних радника, који би између осталог имао за циљ и усавршавање и стицање нових знања за рад у вишејезичним школама и рад у настави на два језика.

Употреба језика мањина (матерњег језика) пред правосудним органима

Службена употреба језика мањина је један од облика употребе матерњег језика припадника мањинског народа у јавној употреби. Право на употребу матерњег језика, у суштини спада у групу права везаних за неговање сопствене културе и традиције. Заборављање матерњег језика представља први озбиљан корак ка потпуној асимилацији мањинског народа. Још не тако давно у неким државама била је забрањена употреба мањинских језика у јавности па чак и код кућа, у кругу породице. У данашње време мањинама се гарантује, како право на приватну употребу матерњег језика тако и право на његову јавну употребу. Релативно давно се у цивилизованим земљама одомаћило решење према којем странка у судском, управном или другом поступку која не зна језик поступка има право на тумача. Увођење службене употребе језика мањина значило је даљи, и то врло озбиљан помак у развоју института и праксе заштите мањина. Док коришћење сопственог језика од стране странке или сведока у судском или другом поступку путем тумача, представља елементаран услов не само за вођење фер поступка, дотле се код службене употребе језика мањина ради о подизању улоге односног језика на квалитетно виши ниво. Службена употреба језика мањине у најширем смислу речи значи да се не само комуникација са странком одвија на његовом језику, већ да се и сам поступак води на том језику што значи да на њему међусобно саобраћају сви учесници у поступку, и да се на њему сачињавају сва писмена.

У нашем правном систему службена употреба језика и писма националних мањина утврђена је Уставом Републике Србије који у члану 8 каже да су на подручјима Републике Србије где живе народности, поред српскохрватског језика и ћириличног писма, истовремено у службеној употреби и језици и писма народности а на начин утврђен законом. Чланом 9 Устава Републике Србије утврђено је да судска власт у Републици Србији

припада судовима. Оваква уставна норма која предвиђа службену употребу језика и писма националних мањина конкретизована је законима и то: Законом о службеној употреби језика и писма, Законом о заштити права и слобода националних мањина као и законима који регулишу одређене врсте судских поступака као што су Законик о кривичном поступку и Закон о парничном поступку.

Закон о службеној употреби језика и писма, службеном употребом језика и писма сматра употребу језика и писама у раду државних органа, органа аутономних покрајина, градова и општина, установа, предузећа и других организација као и употребу језика и писама у раду јавних предузећа и јавних служби и то у усменом и писменом општењу органа и организација међусобно као и са странкама, приликом вођења поступака за остваривање и заштиту права, дужности и одговорности грађана, вођењу прописаних евиденција од стране општинских органа и организација, приликом издавања јавних исправа, при исписивању назива места и других географских назива, назива тргова и улица, назива органа, организација и фирми, објављивању јавних позива и обавештења као и при исписивању других јавних натписа. Закон о заштити права и слобода националних мањина службеном употребом језика националних мањина сматра нарочито коришћење језика националних мањина у управном и судском поступку и вођење управног и судског поступка на језику националне мањине, употребу језика националне мањине у комуникацији органа са јавним овлашћенима са грађанима, издавање јавних исправа и вођење службених евиденција и збирки личних података на језицима националних мањина и прихватање тих исправа на тим језицима као пуноважних, употреба језика на гласачким листићима и бирачком материјалу и употребу језика у раду представничких тела. Посебно треба нагласити да члан 10 Закона о заштити права и слобода националних мањина поред службене употребе језика и писма националне мањине, предвиђа да припадници националних мањина могу слободно употребљавати свој језик и писмо и то, како приватно, тако и јавно.

Закон о службеној употреби језика и писма Републике Србије предвиђа у члану 16 да припадник народности на подручју на ком језик његове народности није у службеној употреби може да употребљава свој језик и писмо, односно органи који воде поступак су дужни да му обезбеде да у поступку употребљава свој језик и писмо. То значи да је Општински суд у Новом Саду или узмимо Општински суд у Темерину на чијим подручјима бугарски или албански језик или писмо нису у службеној употреби, дужан да припаднику бугарске, албанске или неке друге народности који пред

тим органом остварује неко своје право обезбеди да у поступку пред судом у Новом Саду или Темерину употребљава свој језик и писмо. Такође, у истом члану наведени закон предвиђа да припадник народности на подручју на ком језик његове народности није у службеној употреби може, односно органи који воде поступак су дужни да му обезбеде, да на свом језику подноси молбе, жалбе, тужбе, предлоге, представке и друге поднеске, затим да му се на његов захтев достављају на његовом језику отпрајци решења, пресуда и других аката којима се решава о њиховим правима и обавезама. Ово такође значи да припадник албанске или бугарске народности у Општинском суду у Новом Саду или суду у Темерину може на свом језику поднети тужбу, жалбу, молбу, предлог, представку и да је суд дужан да му то обезбеди као и да му на захтев припадника народности доставља на његовом језику отпрајке решења, пресуда и других аката којима се решава о њиховим правима и обавезама. Такође припадник народности који је учесник у поступку на подручју на ком језик његове народности није у службеној употреби овлашћен је да затражи да се записник у поступку преведе на језик његове народности, да се изјаве странака у поступку које су дате на српском језику преведу на језик народности. О овим правима припадника националних мањина се не одлучује у поступку јер су ова права припадника националних мањина конституисана законом. Орган који води поступак дужан је само да правилно примени закон и да тиме припаднику народности обезбеди употребу његовог језика и писма. У пракси наших судова, овакви случајеви су изузетно ретки.

На подручјима на којима живе припадници народности може се утврдити који су језици народности у службеној употреби на датој територији. Општина својим статутом утврђује кад су и језици народности у службеној употреби на њеној територији. Чланом 11 Закона о заштити права и слобода националних мањина предвиђено је да на територији општине где традиционално живе припадници националних мањина, њихов језик и писмо може бити у равноправној службеној употреби а да ће Општина обавезно увести у равноправну службену употребу језик и писмо националне мањине, уколико проценат припадника те националне мањине у укупном броју становника на њеној територији достиже 15% према резултатима последњег пописа становништва. Овакво регулисање питања службене употребе језика мањина је стварно демократско и свеобухватно јер не само да предвиђа могућност равноправне службене употребе језика и писма националне мањине, већ и изричито утврђује у ставу 2 да ће јединица локалне самоуправе обавезно увести у равноправну службену употребу језик и писмо националне мањине, уколико проценат припадника те мањине у укуп-

ном броју становника, на њеној територији достиже 15% према резултатима последњег пописа становништва.

Када у поступку пред судом или другим органом учествује једна странка која је припадник националне мањине, поступак се на њен захтев води на језику њене народности ако је језик те странке у службеној употреби у суду односно ако је статутом Општине језик те народности у службеној употреби на територији Општине за коју је основан тај суд. И у овом случају суд или други орган не одлучује на ком ће се језику водити поступак јер је то прописано законом. Исто је и у случају ако у поступку учествује више странака чији језици нису исти па се странке споразумеју на ком ће се језику водити поступак, а тај језик је предвиђен статутом Општине као језик који је у службеној употреби на територији Општине и суду и другим органима који су основани за територију те Општине. Тек у случају да се странке чији језици нису исти, међусобно не споразумеју о томе на ком ће се језику водити поступак, језик поступка одређује орган односно у овом случају суд. Чак и у овој ситуацији суд не одлучује увек о томе на ком ће се језику водити поступак пошто је законом предвиђено, да ако једна од странака захтева да се поступак води на српском језику да ће се поступак водити на том језику. Из наведеног произилази да суд стварно одлучује о језику поступка само у случају када у поступку учествује више странака чији језици нису исти и када међу тим странкама нема споразума о језику поступка, а ниједна од странака не захтева да се поступак води на српском језику. И када суд не одлучује, он мора да утврди језик на коме ће се водити поступак те закон предвиђа да је службено лице које води поступак дужно да упозна странку који су језици у службеној употреби на подручју органа, односно организације пред којом се води поступак и да затражи од странке да се изјасни на ком ће се језику водити поступак а да ће док не утврди језик поступка, службено лице водити поступак на српском језику и начин утврђивања језика поступка и утврђен језик поступка назначити у записнику.

Када судија пропусти да пита судске странке на ком језику желе да се води судски поступак односно када судија пре почетка суђења не поучи странке о њиховом праву да употребљавају свој матерњи језик чини битну повреду одредаба процесног закона јер је странкама ускратио право да на главном претресу односно главној расправи употребљавају свој језик и да на свом језику прате ток главног претреса. У том случају он чини апсолутно битну повреду одредаба процесних закона која увек у жалбеном поступку доводи до укидања донете судске одлуке и понављања суђења. Чињеница да ли је судија починио апсолутно битну повреду одредаба процесних закона утврђује се прегледом записника са главног претреса односно главне

расправе. Оваквих пропуста у пракси има, дешавају се ретко, странке се још ређе жале на овакве пропусте и најчешће су овакви пропусти у нашој пракси, без конкретних последица по права и слободе грађана.

У кривичном поступку, чланом 5 новог Законика о кривичном поступку се налаже да лице лишено слободе мора бити одмах обавештено, на свом језику или језику који разуме, о разлозима лишења слободе и о свему што му се ставља на терет као и о својим правима: да није дужно ништа да изјави и да све што изјави може бити употребљено као доказ против њега, да узме браниоца по свом избору, да неометано општи са браниоцем, да бранилац присуствује његовом саслушању, да захтева да се о времену, месту и свакој промени места лишења слободе, без одлагања обавесте лица по његовом избору, као и дипломатско конзуларни представник државе чији је држављанин, односно представник одговарајуће међународне организације ако је у питању избеглица или лице без држављанства, да неометано општи са дипломатско конзуларним представником, односно представником одговарајуће међународне организације, да захтева у свако доба да га без одлагања прегледа лекар по његовом избору, а ако он није доступан, по избору органа лишења слободе, да покрене поступак пред судом ради испитивања законитости лишења слободе, да захтева накнаду штете због неоснованог лишења слободе.

У члану 7 истог законика предвиђено је да су у судовима на чијим подручјима живе припадници националних мањина, у службеној употреби у кривичном поступку и њихови језици и писма, у складу са законом.

Даље је истим закоником предвиђено да се тужбе, жалбе и други поднесци у кривичном поступку упућују суду на језику који је у службеној употреби у суду а да страни држављанин који је лишен слободе може такође суду упућивати поднеске на свом језику.

Чланом 9 Законика предвиђено је да се кривични поступак води на језику који је у службеној употреби у суду а да странке, сведоци и друга лица која учествују у поступку, имају право да у поступку употребљавају свој језик. На овај начин је и Закоником о кривичном поступку у потпуности омогућено остваривање права службене употребе језика и писма мањине у кривичном поступку пред нашим судовима, и то у најширем смислу те речи. Такође је предвиђено, да ће се обезбедити усмено превођење онога што странка износи, односно што други износи ако се поступак не води на језику тог лица а такође да ће се обезбедити и превођење исправа и другог писаног доказног материјала, а предвиђено је да ће се о овом праву на превођење поучити наведена лица која се могу одрећи тог права ако знају језик на коме се води поступак.

Чланом 10 Законика је предвиђено да ће суд ако је у суду у службеној употреби и језик националне мањине, на језику националне мањине достављати судска писмена лицима која су припадници те националне мањине а у поступку су се служила тим језиком.

Законом о кривичном поступку је предвиђено и да судови указују једни другима правну помоћ на језику који је у службеној употреби у суду а да, ако је писмено састављено на језику националне мањине, а упућује се суду у коме тај језик није у службеној употреби, да ће се приложити превод на српском језику.

Процесним законима је предвиђено да трошкове превођења на језик националних мањина, који настају применом одредаба Устава и закона, о праву припадника националних мањина на употребу свог језика падају на терет средстава суда. Законом о службеној употреби језика и писма предвиђено је да средства потребна за остваривање службене употребе језика и писама, обезбеђују органи у којима се остварују права и обавезе утврђени овим законом.

Странке, сведоци и друга лица која учествују у поступку имају право да у поступку употребљавају свој језик. Ако се поступак не води на језику тог лица, суд је дужан да обезбеди усмено превођење онога што оно, односно други износи, као и исправа и другог писаног доказног материјала. О праву на превођење суд је дужан да поучи странку а странка се може одрећи тог права ако зна језик на коме се води поступак. Суд је дужан да дату поуку и изјаву странке унесе у записник. Дешава се да на почетку суђења једна од странака захтева да јој се обезбеди преводилац, најчешће из разлога што сматра да слабо познаје језик на коме се води поступак, али се у току поступка предомисли из разлога што током поступка увиди да је често превођење путем судског тумача лошије од њеног релативно слабог изражавања на језику на ком се води поступак. Право је странке да јој се обезбеди усмено превођење а њено право је и да се она тог права одрекне.

У парничним поступцима чешћи су, како захтеви да се поступак води на језику народности који је у службеној употреби у суду, тако и захтеви да се изјаве странака, сведока, вештака и других лица, преводе на језик народности, али је објективан и податак да парничних предмета у суду има два до три пута више него кривичних предмета. Припадници мађарске националности у Темерину у већини, познају поред свог матерњег језика и српски језик и најчешће им није проблем да у судском поступку користе било који од та два језика. Језик је ипак, без обзира на све, на првом месту, средство комуникације међу људима. У случајевима када припадници мађарске народности у својству странке или учесника у поступку, стварно

не познају, или јако слабо познају српски језик, тада и постављају захтеве да се поступак води на њиховом матерњем језику или да им се постави преводилац. Такође, када су обе странке у спору припадници мађарске националности мађарски језик се одређује за језик поступка, а овакав случај је много чешћи у парничном него у кривичном поступку. Такође, поступак се води на језику националне мањине само на захтев припадника националне мањине и само на његов захтев се за превођење одређује преводилац, тако да разлоге скромног броја судских поступака који се воде на језику мањине, између осталог, треба тражити како у домену обавештености и заинтересованости припадника националне мањине да се судски поступак води на њиховом матерњем језику, тако и у могућностима суда да брзо и ефикасно одговори на захтев припадника националне мањине како у погледу захтева да се поступак води на језику националне мањине тако и у погледу захтева за превођење. У Општинском суду у Темерину обезбеђено је право припадника мађарске националне мањине да се судски поступак води на њиховом матерњем језику, као и право да се усмено преводи све оно што странке износе, као и превођење исправа и другог писаног материјала. Од троје судија, један судија је у могућности да судске поступке води на мађарском језику, пред осталим судијама овог суда припадници мађарске националне мањине могу употребљавати свој језик у поступку путем судског тумача. Општински суд у Темерину има запосленог и судског тумача за мађарски језик, који истовремено има и завршен правни факултет и положен правосудни испит а поред овог тумача додатно се ангажују преводиоци за мађарски језик, најчешће из Новог Сада. Структура запослених радника у суду у потпуности прати националну структуру наше општине, с тим што у суду раде припадници више националних мањина, од којих је мађарска мањина најбројнија, сви службени натписи у суду су написани двојезично, како на српском тако и на мађарском језику, у складу са законом. Такође, у свим пријемним канцеларијама за странке као и на шалтерима раде искључиво запослени који познају језик мањине који је у службеној употреби на територији Општине.

Учешће судског тумача у судском поступку је саставни и уобичајени део судског поступка. Да би судски поступак био законито спроведен у случајевима који су набројани, у поступку мора учествовати судски тумач на начин предвиђен законом. Учешће судског тумача у судском поступку као и учешће других лица, на пример вештака или стручних лица, често продужава трајање судске расправе али је учешће тих лица па и судског тумача, објективни услов законитости односно правности спроведеног поступка, а тиме и објективни услов за доношење законите и правичне

судске одлуке. Многе чињенице у судском поступку деконцентришу поступајућег судију али је та нелагодност далеко мања него корист коју поступку пружа учешће судског тумача у њему. Најозбиљнији проблем у учествовању судског тумача у поступку се исказује у чињеници да судски тумачи најчешће нису и стручњаци из области права, да судије најчешће не познају оба језика и то и онај са кога се преводи и онај на који се преводи, тако да не могу да контролишу квалитет превођења, а посебан проблем је још увек релативно слабо познавање обимне стручне терминологије на мађарском језику.

ЗАКЉУЧАК

Општински суд у Темерину, као и други општински судови у вишенационалним срединама у Војводини, обезбеђује остваривање права на службену употребу језика и писма мањине у најширем смислу те речи, пошто обезбеђује остваривање законом прописане могућности и обавезе, да се судски поступци воде на језику мањине, а поред тога, у својој систематизацији радних места има предвиђено и радно место тумача за мађарски језик и има запосленог дипломираног правника са положеним правосудним испитом на том радном месту који обавља послове судског тумача за мађарски језик. Судски тумачи своју праксу обављају најчешће у већим градовима, те тако у општини Темерин имамо само два судска тумача за мађарски језик, који су истовремено и адвокати, па су због њиховог учешћа у судским поступцима у својству пуномоћника или браниоца онемогућени да у поступку учествују и у својству тумача. На располагању нам није довољан број судских тумача за мађарски језик како би се кроз конкуренцију у њиховом раду дошло до солидног квалитета и ефикасности у раду, рад тумача на предмету када је у питању превођење исправа и другог писаног материјала траје релативно дуго, а материјална средства за ову намену се споро и тешко обезбеђују и врло тешко планирају. Сматрам да учешћу судских тумача у поступку до сада није посвећена потребна пажња. Потребно је целовито, јединствено и прецизно регулисање материје тумачења посебним прописима, систематизовање потребног броја радних места судских тумача у судовима у којима су у службеној употреби поред српског језика и језици националних мањина, путем тога обезбеђивање ефикасног и економичног поступања када је у питању рад судских тумача као и квалитетно планирање и обезбеђивање довољних материјалних средстава за обављање послова превођења и судских тумачења.

Језичка повеља

Европска карта регионалних односно мањинских језика има два циља: спречавање назадовања регионалних и мањинских језика и обнову њихове примене.

Важан инструмент мањинских права је и остваривање језичких права националних мањина, односно слободна употреба језика мањина у приватном и јавном животу. Међународни документи који се тичу људских и мањинских права, не само да спомињу језичка права, него их прописују као међународне обавезе.

Са једне стране, језик је лична ствар, који је тесно повезан са идентитетом. Са друге стране, језик је битно средство организовања друштва, дакле у многим приликама постаје јавна ствар. Пракса коришћења права на језик вишеструко утиче на функционисање државе. Дакле, прилагођавање различитости је битна политичка и правна ствар у свакој демократској држави, која се обавезала на прихватање људских права. Ако се не може пронаћи одговарајућа равнотежа, овај проблем може бити и извор напетости између етничких заједница.

Специјална организација Уједињених нација за образовање, науку и културу (UNESCO) недавно је објавила студију под насловом „Карта језика у свету којима прети одумирање”, и по њој у свету се тренутно користи око 6000 језика, а чак половини прети одумирање. Са њима би се изгубио и један значајан део људског знања.

Због тога, а нема ништа необичног у томе, да у Организацији Уједињених нација, али и у другим међународним организацијама после Другог светског рата посвећена је, а и данас се посвећује велика пажња мањинама, односно заштити мањинских језика.

Од докумената сачињених и прихваћених од Организације Уједињених нација, односно UNESCO-а, а која се тичу заштите мањинских језичких права, битно је споменути два, по редоследу прихватања:

Декларација о правима припадника националних или етничких, верских и језичких мањина (1972) и Универзална декларација о језичким прави-

ма, односно тзв. Декларација из Барселоне (1996), и оне су битан елемент система међународне правне заштите мањина, свака у свом делокругу, али и заједно.

Треба међутим, споменути и Препоруке из Осла о језичким правима националних мањина (1998), које је израдила једна невладина организација, Фондација интеретничких веза, на молбу високог комесара ОЕБС-а.

УСЛОВ ЗА ПРИКЉУЧЕЊЕ

Неколико месеци након промене система у октобру 2000. године, тачније 21. јануара 2001. бивша Савезна Република Југославија (СРЈ) је добила статус специјалног госта у Савету Европе. Парламентарна скупштина организације је 3 дана касније прихватила закључак од 23 тачака везаних за југословенске прилике, која у 5 група набраја захтеве и препоруке, које земља мора да испуни, да би постала пуноправна чланица организације.

Међу те услове спада и заштита мањина, односно бивша Југославија морала је да прихвати Европску карту регионалних односно мањинских језика, односно морала је да се прикључи оквирној конвенцији о заштити националних мањина, ако је желела пуноправно чланство у Савету Европе.

Ствари су међутим имали нешто другачији ток. Србија и Црна Гора, као наследница Савезне Републике Југославије примљена је у Савет Европе тек 3. априла 2003. године. Европску карту регионалних односно мањинских језика парламент државне заједнице је ратификовала након протеча непуне 3 године, 5. фебруара 2006, с тим да ступа на снагу 1. јуна 2006. године. (Споразум о заштити националних мањина прихватила је још Скупштина Савезне Републике Југославије Законом усвојеним 3. децембра 1998. године. Закон је објављен у Службеном листу СРЈ 4. децембра 1998. у 6. броју додатка Међународних уговора и ступио је на снагу 3 децембра исте године.)

Европска карта регионалних односно мањинских језика није само правна основа, него и основа за упоређење о томе какве обавезе има држава у примени, заштити и подршци мањинских језика.

ЗАШТИТА ИДЕНТИТЕТА

Европску карту регионалних односно мањинских језика (карта: свечана изјава, повеља) – после вишегодишњих припрема усвојио је Комитет министара Савета Европе на својој 478-ој седници, 25. јуна 1992. године и отворена је за потписивање од 5. новембра 1992. године. За земље потпис-

нике, у међународно-правном смислу, Карта први пут прописује као обавезујуће заштиту права националних мањина, односно мањинских језика: сваки од потписника је преузео на себе обавезу, да ће циљеве и принципе које садржи Карта, примењивати на све регионалне и мањинске језике који се користе на њеној територији.

Карта је ступила на снагу 1. марта 1998. године и од 46 чланова Савета Европе до 27. маја 2006. године 32 земље су потписале Карту, од тога 20 је и ратификовало и код њих је већ и у примени. (Потписници Карте не морају обавезно да буду чланице Савета Европе, могу да приступе и оне државе, које нису чланице ове организације.)

Само месец дана након ступања на снагу Оквирне конвенције о заштити националних мањина (1. фебруар 1998.) Карта је постала нови документ са међународном правном снагом у систему заштите мањина, односно њиховог идентитета (у конкретном случају језика).

Карта у ствари представља споразум Савета Европе, у коме потписници у смислу међународног права, преузимају на себе обавезу, да ће одређене циљеве и принципе примењивати на све оне регионалне и мањинске језике који су у употреби на њиховим територијама. Са овим је међународни систем заштите европских мањинских језика добио један целовит, прогресиван и демократски документ.

Карта има два циља: спречавање назадовања регионалних и мањинских језика, односно обнова њихове примене, с тим да предавањем, односно учењем ових језика помаже њихову примену у јавном животу, односно њихово коришћење у говору и писму у друштвеном и привредном животу. Карта прописује таква права, односно према влади такве обавезе „које на крају двадесетог века су саставни делови демократског европског правног поретка. Спада међу те правне и политичке норме, које прописују самоуправу националних мањина, служе заштити културног и историјског идентитета, и свакако имају за циљ да ове регионалне и националне мањине се осећају као код куће, у својој домовини” – пише Бела Помогач у свом тексту Европска мањинска карта.

Карта дакле има битну националну и културалну димензију – заштитити и сачувати регионалне и мањинске језике, као битне састојке европске културе. Наиме, током историје, у много земаља су настале такве аутохтоне националне заједнице, које говоре другачији језик од оног који користи већина „и од којих неким већ прети нестанак”.

Карта стварањем модела за заштиту културног и језичког идентитета мањина има за циљ, да буде барјактар толеранције и међусобног уважавања мањине и већине, што може донети мир и стабилност и у оним

деловима Европе, где међуетнички конфликти угрожавају живот људи, односно структуру уједињене и кохезионе Европе – стоји између осталог у саопштењу издатом поводом отварања документа за потписивање у седишту Савета Европе у Стразбуру.

ЦИЉЕВИ И ПРИНЦИПИ

Савет Европе од свог оснивања, дакле од 1949. године поклања пажњу европској културно-језичкој шароликости, и у оквиру тога сачувању и одржавању оних мањинских односно језичких култура које су највише угрожена, са уверењем да ова шароликост доприноси сачувању богатства и самосталности идентитета Континента, односно доприноси изградни Европе на демократским основама. Са овом тематиком се бавила више форума у оквиру Савета Европе, да би напослетку на крају осамдесетих година на иницијативу Сталне конференције европских регионалних и месних самоуправа почео посао на изради Европске карте регионалних односно мањинских језика.

Циљ Карте је „заштита историјских регионалних односно мањинских језика у Европи.” По преамбули (уводном делу) коришћење регионалног или мањинског језика у приватном и јавном животу је „неотуђиво право”. Али централни (III) део споразума се не бави индивидуалним и колективним правима коришћења језика, него обавезује државе на такве активности, односно на испуњење примљених обавеза које омогућавају коришћење ових језика у јавном животу.

Под термином „регионални односно мањински језици” – према I. члану Карте, треба схватити оне језике „које на територији неке државе традиционално користе они грађани који чине бројчано мању групу у односу на остале и који се разликују од званичног, званичних језика државе”. Ова дефиниција не садржи у себи „дијалекте званичног/званичних језика државе, а исто тако ни језике имиграната”, то јест не односи се на њихову заштиту, али обезбеђује специјални статут „језицима без територије”, међу које убраја јеврејски и ромски језик.

II део Карте (члан 7) одређује оне циљеве и принципе на основу којих државе потписнице треба да обликују своју политику према регионалним и мањинским језицима:

1. Стране потписнице у контексту регионалних односно мањинских језика, у областима где се ови језици користе, према положају сваког језика, у својој политици, правном нормирању и пракси треба да се придржавају следећих циљева и принципа:

- a. признавање регионалних односно мањинских језика као чиниоца културног богатства;
- b. поштовање географског округа сваког регионалног односно мањинског језика, из разлога да постојећа или будућа административна подела не буде ограничавајући фактор у помагању тог регионалног или мањинског језика;
- c. ради очувања регионалног или мањинског језика, потреба за одлучним корацима који помажу развој тих језика;
- d. олакшавање односно поспешивање коришћења регионалних односно мањинских језика у приватном односно јавном животу, како у говору, тако и у писму;
- e. у областима које регулише ова Карта, очување и развијање веза између група које користе регионални или мањински језик са оним групама које у истој држави користе исти или слични језик, и културне везе са оним групама, које користе друге језике у датој држави;
- f. на одговарајућем нивоу обезбеђивање форме и средства за наставу и учење регионалног односно мањинског језика;
- g. обезбеђивање таквих средстава, која омогућавају онима који живе у средини где се користи неки од регионалних или мањинских језика, а они сами не говоре тај језик, да, по својој жељи, савладају тај језик;
- h. помоћ за то, да се регионални односно мањински језици уче и изучавају на универзитетима, односно институцијама које су на истом рангу;
- i. у областима које регулише Карта помагање облика међународне размене у контексту коришћења истог или сличног регионалног односно мањинског језика у две или више држава.

Стране прихватају, у случају да још то нису урадиле, да ће укинути сваки облик дискриминације, искључења, ограничења или фаворизовања, ако се тиче коришћења регионалног односно мањинског језика а циљ му је да одврати од очувања и развијања тог језика, или да исте угрожава. Специјалне активности предузете у корист регионалног или мањинског језика, чији је циљ да се успостави једнакост између оних који користе те језике са осталим делом становника, или да се узме у обзир њихов специјални положај, не сматрају се негативном дискриминацијом према онима који користе језик већине.

Из цитираног члана Карте произилази, а то је услов заштите, да се регионални односно мањински језици признају као чиниоци културног богатства, односно да државе морају да поштују географску област датог језика, да административна подела не буде ограничавајући фактор на терену, помагању језика.

Потписници прихватају, да ће на терену коришћења језика укинути сваку неосновану дискриминацију и да ће омогућити специјалне активности у корист регионалног односно мањинског језика (позитивна дискриминација). Остали циљеви Карте на које потписници треба да обратe пажњу су: помагање употребе језика у приватном и јавном животу, обезбеђивање потребних средстава у образовању, очување и помагање у успостављању веза између група које користе исти или различите језике. Поред овога (III део чланови 8–14) ради поспешивања употребе регионалних односно мањинских језика, Карта набраја могуће конкретне активности. Оне се односе на образовање, на правосуђе, на везе са организацијама и органима управе, на јавно информисање, на културну делатност односно институције, на привредни и друштвени живот, односно на прекограничне везе.

Од ових одредаба свака држава је дужна да изабере оне које најснажније подржавају захтеве регионалног или мањинског језика који се користи на њеној територији и то тако, да од укупно 98 ставова, односно тачке III дела, барем преузме обавезу за коришћење 35 (од тога треба преузети најмање три – из 8. и 2. члана а по један из 9, 10, 11. и 13. члана).

Надзор над спровођењем Карте је у надлежности Комитета министара Савета Европе (IV део, чланови 15–17). Чланице потписнице дају извештај годину дана након ступања на снагу, а након тога после сваке 3 године. На основу ових извештаја Комитет министара, ослањајући се на мишљење једне експертске комисије, може дати своје препоруке. Битан елемент надзора је, да експертска комисија приликом формулисања свог мишљења може да узме у обзир и информације невладиних организација.

V део Карте (чланови 18–23) се баве са потписивањем, ступањем на снагу, са евентуалним резервама и отказом. Члан 21 прописује да се могу изразити резерве на ставове 2–5, члана 7 Карте, а никакве друге резерве нису дозвољене.

МЕЂУНАРОДНО ПРАВНА ОБАВЕЗА

За Мађаре који живе као мањина у појединим земљама од посебне је важности да су Аустрија, Хрватска, Румунија, Словенија, Словачка и Украјина већ приступиле Карти и у тим земљама је већ и ступила на снагу.

Румунија је већ потписала, али још није ратификовала Карту. Међутим, значајни је помак да је парламент Румуније 18. јануара 2001. године усвојио такав Закон о државној управи, која у члану 17 прописује, да „у оним насељима, где проценат мањине достиже 20 одсто, становништво може користити свој матерњи језик у обављању послова пред органима управе, а при локалним самоуправама треба обезбедити да на пријемним одељењима познају језик дате заједнице. Одлуке Савета треба превести на језик националне мањине” (Ференц Орбан, Мали балкански парадокс, *Magyar Szó*, 21. јануар 2001. године).

Важно је напоменути, да су владе поменутих држава, у принципу изразиле политичку вољу, да за коришћење регионалних односно мањинских језика на њиховим територијама преузимају правну обавезу прихватањем Карте.

Прихватањем основних циљева и принципа Карте Србија и Црна Гора се обавезала на то да ће олакшати и охрабривати коришћење регионалних односно мањинских језика, како у писму, тако и у говору, у приватном и јавном животу. Чланице државне заједнице, по одредбама Карте, треба да изаберу 35 ставова или тачке које треба да користе у односу према сваком језку, који ће бити на листи регионалних односно мањинских језика. На основу 3. члана Карте Србија је на ту листу ставила 10 језика, и то албански, босански, бугарски, хрватски, мађарски, ромски, румунски, русински, словачки и украјински, а Црна Гора албански и ромски језик.

Битан услов чланства у Савету Европе је и заштита мањина, односно обезбеђивање европских норми. Према томе, важеће српске правне прописе што пре треба ускладити са европским нормама. У предстојећем периоду, приликом израде правних прописа није потребно само да се одредбе Европске карте регионалних односно мањинских језика уграде у домаћи правни систем, него ове одредбе треба и у пракси примењивати. Србија у релативно кратком времену треба да именује једног независног представника, који ће земљу представљати у Комитету мањинских језика Савета Европе.

МАЊКАВИ ЗАКони

Соња Пакарје, посланик Савета Европе на једном београдском семинару који је одржан почетком априла за представнике државних институција, националних мањина и невладиних организација, је изјавила да је „на њу оставио дубок утисак, да се у Србији и Црној Гори толико много закона бави заштитом мањинских језика.”

– Ово заслужује сваку похвалу, мада сам свесна, да је најважнија примена ових закона – рекла је Пакарје.

Овome треба додати само то, да велики број закона сам по себи није гаранција за заштиту мањинских језика, односно за њихову употребу у пракси. Због овога би требало да се сачини једна свеобухватна анализа о правилима која се баве мањинским језицима, колико су она усклађена са европским нормама, и како се примењују у свакодневној пракси. Европски посланици, то се доказало и приликом доношења савезног закона о националним мањинама, не познају праксу примене језика националних мањина код нас, што у доста случајева не одговара законским нормама, а нарочито нису упознати са праксом из Војводине из седамдесетих-осамдесетих година прошлог века, која је била на знатно већем нивоу него што је сада.

Расим Љајић министар државне заједнице за људска права и за националне мањине, на конференцији за штампу у београдском Медија центру 9. маја 2006. године признао је да су анализирали примену више од сто важећих закона, од којих је чак 63 било мањкаво, и било је проблема у њиховој практичној примени. Исто тако је напоменуо, да би било потребно доношење још 33 нова закона, који би заокружили правни оквир заштите људских права.

Као даљу илустрацију, споменуо бих Закључак Владе Републике Србије, објављен у Службеном гласнику 12. маја 2006. године, који се односи на то да треба повећати учешће мањина у државним органима управе.

Закључак има 15 тачака, али ниједан од њих не предвиђа изричито, да у државној управи и јавним службама, дакле и у полицији, приликом запошљавања треба обезбедити сразмерну заступљеност припадника националних мањина. Уместо једне такве формулације, коју бисмо са правом очекивали, Закључак садржи следеће: „Влада непосредно и преко надлежних органа и служби предузеће трајне мере да би било више припадника националних мањина међу државним службеницима и именованим лицима.”

Овај последњи закључак владе исто показује, да је на овим просторима потребно још много времена, да правна решења буду у складу са обавезама из међународних споразума.